

JOSIP KOSOR: OPTUŽBA. PRIPOVIJESTI

Tko je u nas dosada pisao beletristiku? Buržoa. A ipak je karakteristično da imamo tek početke građanskoga romana. Većina naših pripovijesti kreće se u krugovima kojih auktori ne mogu da ravno upoznaju. Gradska djeca pišu seoske pripovijesti (imam pismo dvaju zagrebačkih đaka koji mi za "Lovor" nuđaju roman iz pariškoga života!); sinovi činovnika pišu drame i romane u kojima sve vrvi od baruna i grofova. A Zagreb gotovo – osim talmi – i nema aristokracije; a što je ima, nije naša aristokracija.

Josip Kosor piše što je proživio. On je – *horribile dictu!* – dnevničar. Piše ne samo onako kako je osjećao, nego pače piše tako jednostavno i točno da bi njegove pripovijesti mogle služiti kao dokumenat psihologije jednoga čovjeka koga je sudba natjerala da služi kruh za – dnevnicu. Mogle onda kad Kosor ne bi bio duša umjetnička, duša puna koja je vlastiti život proživjela intenzivno, umnažajući mišlju i čuvstvom patnje žalosne egzistencije. On ne opisuje samo: njegov je opis sinteza; on ne osjeća samo: njegov je osjećaj pjesma. Istina: kontrast između te snage osjećaja i bijede vlastitoga života učinio ga je tribunom parija. Knjiga njegova zove se *Optužba* – on tuži društvo, ljude, život. No on tu optužbu ne piše perom odvjetnika: tačke njegove optužnice slike su, momenti duboko osjećani, dani trpljeni.

Gdjegdje to tribunstvo škodi slici; no ono se sa snažnim osjećajima znade spojiti u grandioznu sliku (*Zora, Borba za kruh*). Naivnost i prostodušnost kojom je pisano *Ubijanje duše* ili *Zora* (podsjeća me na jednog sasvim nepoznatog, rano umrlog Nijemca Hermanna Conradi) još povećava vrijednost Kosorove tužbe. Neću da govorim o oštirini njegova opažanja, o zgodnosti njegove opaske, zgodnosti koju može da ima život sam – reći ću samo: ta me je knjiga frapirala. Ne samo to što

ju je pisao veliki talenat, ne to što ju je pisao čovjek neškoloivan – frapiralo me je to što je moguće da mi Hrvati u tom miljeu produciramo takva čovjeka. Čovjeka kojemu literatura nije samo artizam, nego dio života, potreba egzistencije.

Prestajem jer bih Kosora – početnika – morao i odviše hvaliti. A kod nas: Leskovar je deset godina bio zaboravljen i možda je zato tako malo pisao; neki od mlađih odmah su bili dignuti reklamom, i zato su tako brzo prestali dobro pisati. Kosor će – bojim se – postati samo književnik; i onda neće moći ni tako puno živjeti, ni iskreno pisati.

A bilo bi šteta. Jer tko pročita ovu knjigu, neće se moći oteti dojmu da u ime potlačenih, za devizu slobode i snage, govori pisac koji je to pravo krvavo zaslužio svojim bolima i – svojim talentom.

“Lovor”, knj. I, sv. 2, str. 59–60; Zadar, 16. siječnja 1905.